

SAMPLE CONTENT

CCE Pattern

इतिहास व नागरिकशास्त्र व्यवसाय

इयत्ता
सातवी
(मराठी माध्यम)

Target Publications Pvt. Ltd.

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे
यांच्याद्वारे शैक्षणिक वर्ष २०१७-२०१८ मध्ये नियोजित नवीन अभ्यासक्रमावर आधारित.

इयत्ता सातवी इतिहास व नागरिकशास्त्र व्यवसाय

प्रमुख वैशिष्ट्ये:

- CCE अभ्यासपद्धतीवर आधारित.
- पाठाधारित व पाठाखालील संकलित प्रश्न.
- कल्पक व व्यक्तिमत्त्व घडवणारे आकारिक प्रश्न.
- महत्त्वाच्या ऐतिहासिक संज्ञा व शब्दांचे अर्थ.
- ऐतिहासिक संदर्भासाठी टिपा व घटनाक्रम.
- लेखन सरावासाठी मुबलक जागा.
- स्वयंमूल्यमापनासाठी सराव प्रश्नपत्रिका अंतर्भूत.

नाव : .....

शाळा : .....

इयत्ता : .....

तुकडी : .....

हजेरी क्र. : .....

Printed at: **Repro India Ltd.,** Mumbai

© Target Publications Pvt. Ltd.

No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, C.D. ROM/Audio Video Cassettes or electronic, mechanical including photocopying; recording or by any information storage and retrieval system without permission in writing from the Publisher.

P.O. No. 59505

10802_11672_JUP

प्रस्तावना

नमस्कार,

महाराष्ट्र शिक्षण मंडळाने अतिशय नावीन्यपूर्ण व मुलांच्या संकल्पना अधिक स्पष्ट करणारा असा इयत्ता सातवीचा अभ्यासक्रम निर्धारित केला आहे. या नवीन अभ्यासक्रमावर आधारित टारगेट प्रकाशनाचे इयत्ता सातवी इतिहास व नागरिकशास्त्र व्यवसाय विद्यार्थ्यांच्या हाती सोपवताना आम्हांला आनंद होत आहे.

विद्यार्थ्यांचा संपूर्ण सराव होणे व या विषयाच्या संकल्पना व्यवस्थित समजणे हा या व्यवसायाचा मुख्य उद्देश आहे. प्रत्येक पाठाच्या सुरुवातीस ऐतिहासिक संज्ञा, पारिभाषिक संज्ञा व महत्त्वाचे शब्द यांचा अर्थ दिला आहे. तसेच ऐतिहासिक घटनांचा क्रमही देण्यात आला आहे. जेणेकरून पाठाचे आकलन सहज व सुलभ होण्यास मदत होईल. CCE पॅटर्ननुसार प्रत्येक पाठाचे संकलित मूल्यमापन व आकारिक मूल्यमापन असे दोन विभाग केले आहेत. संकलित मूल्यमापनात पाठाचे पूर्ण आकलन व्हावे याकरता वैविध्यपूर्ण प्रश्नांची रचना केली आहे. पाठानुसार प्रश्नांचा क्रम ठेवण्यात आला आहे. आवश्यक तेथे विद्यार्थ्यांच्या विचारशक्ती व कल्पनाशक्तीला चालना देणाऱ्या मुक्तोत्तरी प्रश्नांचा समावेश केला आहे. पाठाची उजळणी व्हावी याकरता तोंडी परीक्षा देण्यात आली आहे.

विद्यार्थ्यांमधील वाचन, भाषण, लेखन आदी कौशल्यांचा विकास व्हावा हा नवीन अभ्यासक्रमाचा उद्देश आहे. हा उद्देश लक्षात घेऊन आकारिक मूल्यमापनातील प्रश्न मौखिक, लेखी व उपक्रम या तीन उपविभागांत विभागून देण्यात आले आहेत. सर्व विभागातील प्रश्नांची उत्तरे लिहिण्यास पर्याप्त जागा या व्यवसायात दिली आहे.

अभ्यास करताना आपली परीक्षेची तयारी जोखणेही आवश्यक असते त्यासाठी चार घटक चाचणी व दोन सत्रांत परीक्षांच्या प्रश्नपत्रिकांचा अंतर्भाव यात करण्यात आला आहे.

विद्यार्थ्यांची या विषयाची समज व रुची वाढवण्यात हा व्यवसाय यशस्वी ठरेल अशी आम्हांला खात्री वाटते.

हा व्यवसाय उत्कृष्ट व्हावा यासाठी आम्ही सर्वतोपरी प्रयत्न केले आहेत, तरीही आपल्या सूचना, अभिप्राय स्वागतार्ह आहेत. यासाठी पुढील ई-पत्त्यावर आपला अभिप्राय पाठवावा: mail@targetpublications.org

इतिहासासारखा दुसरा शिक्षक नाही!

अभिनव अभ्यासासाठी मुलांना खूप खूप शुभेच्छा!

प्रकाशक

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	पाठाचे नाव	पृ. क्र.
	इतिहास	
१.	इतिहासाची साधने	१
२.	शिवपूर्वकालीन भारत	९
३.	धार्मिक समन्वय	१८
४.	शिवपूर्वकालीन महाराष्ट्र	२४
५.	स्वराज्यस्थापना	३४
६.	मुघलांशी संघर्ष	४२
७.	स्वराज्याचा कारभार	५०
८.	आदर्श राज्यकर्ता	५८
९.	मराठ्यांचा स्वातंत्र्यसंग्राम	६४
१०.	मराठ्यांच्या सत्तेचा विस्तार	७२
११.	राष्ट्ररक्षक मराठे	७८
१२.	साम्राज्याची वाटचाल	८५
१३.	महाराष्ट्रातील समाजजीवन	९१
	नागरिकशास्त्र	
१.	आपल्या संविधानाची ओळख	९९
२.	संविधानाची उद्देशिका	१०५
३.	संविधानाची वैशिष्ट्ये	११२
४.	मूलभूत हक्क भाग - १	११७
५.	मूलभूत हक्क भाग - २	१२४
६.	मार्गदर्शक तत्त्वे आणि मूलभूत कर्तव्ये	१२८
	घटक चाचणी - १	१३७
	घटक चाचणी - २	१३९
	प्रथम सत्रांत परीक्षा	१४१
	घटक चाचणी - ३	१४३
	घटक चाचणी - ४	१४५
	द्वितीय सत्रांत परीक्षा	१४७

टीप: पाठाखाली दिलेले प्रश्न * या चिन्हाने दर्शविले आहेत.

१. इतिहासाची साधने

ऐतिहासिक संज्ञा:

इतिहासाची साधने	इतिहासाचे विश्वसनीय पुरावे.
भौतिक साधने	इतिहासाची सत्यता पटवून देणाऱ्या वस्तू, वास्तू किंवा त्यांचे अवशेष.
शिलालेख	दगडांवर किंवा भिंतींवर कोरलेले लेख.
ताम्रपट	तांब्याच्या पत्र्यावर कोरलेले लेख.
लिखित साधने	लिपींचा विकास झाल्यानंतर लिहिली गेलेली व ऐतिहासिक घटनांची माहिती देणारी साधने.
चरित्र	एखाद्या व्यक्तीच्या जीवनातील घटनांची, दुसऱ्या व्यक्तीने लिहिलेली कालनिहाय माहिती.
तवारिख किंवा तारीख	विविध राज्यकर्त्यांची (प्रामुख्याने सुलतान व मुघल) पर्शियन भाषेत लिहिलेली कालनिहाय माहिती.
बखर	महाराष्ट्रात निर्माण झालेला इतिहास लेखनाचा एक प्रकार.
भूर्जपत्रे	भूर्ज झाडांच्या सालीपासून बनवलेले पान. प्राचीन काळी लिखाणासाठी या पानांचा वापर केला जाई.
मौखिक साधने	मौखिक परंपरेने पिढ्यान्पिढ्या जतन केलेले लोकसाहित्य.
पोवाडा	एक मराठी काव्यप्रकार. पोवाडा म्हणजे शूर व्यक्तीच्या शौर्याचे आवेशयुक्त भाषेत केलेले निवेदन.
दंतकथा	ऐतिहासिक समजल्या जाणाऱ्या परंतु अधिकृत नसलेल्या, परंपरागत सांगितल्या जाणाऱ्या कथा.
मिथके	परंपरेने सांगितल्या जाणाऱ्या अशा कथा की ज्यामध्ये व्यक्तीच्या अद्भूत शक्तीची वर्णने किंवा प्रसंगांची वर्णने असतात.

संकलित मूल्यमापन

पाठाधारित प्रश्नोत्तरे

१. रिकाम्या जागी योग्य शब्द लिहा.

- साधनांमध्ये किल्ल्यांचे महत्त्वपूर्ण स्थान असते.
- तांब्याच्या पत्र्यावर कोरलेल्या लेखांना _____ म्हणतात.
- कवी परमानंद यांनी _____ भाषेत लिहिलेले 'श्री शिवभारत' हे शिवचरित्र आहे.
- ऐतिहासिक साधनांचा तारतम्याने व _____ वापर करणे आवश्यक असते.

२ योग्य जोड्या जुळवा.

i. 'अ'गटातील प्रकारांच्या 'ब'गटातील त्यांच्या साधनांशी योग्य जोड्या जुळवा.

क्र.	'अ' गट	उत्तर		'ब' गट
i.	भौतिक साधन	-----	अ.	भूर्जपत्रे
ii.	मौखिक साधन	-----	आ.	अवजारे
iii.	लिखित साधन	-----	इ.	दंतकथा

३ गटातील वेगळा शब्द शोधून लिहा.

*i. भौतिक साधने, लिखित साधने, अलिखित साधने, मौखिक साधने.

कारण: -----

*ii. स्मारके, नाणी, लेणी, कथा.

कारण: -----

*iii. भूर्जपत्रे, मंदिरे, ग्रंथ, चित्रे.

कारण: -----

*iv. ओव्या, तवारिखा, कहाण्या, मिथके.

कारण: -----

v. अल्बेरुनी, झियाउद्दीन बर्नी, भीमसेन सक्सेना, कवी परमानंद.

कारण: -----

४ एका शब्दात उत्तरे लिहा.

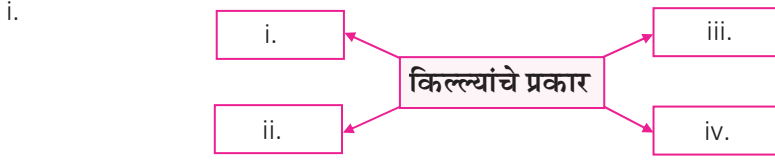
i. हैदरअलीच्या नाण्यांवरील प्रतिमा -----

ii. तंजावर येथील शिलालेख असलेले मंदिर -----

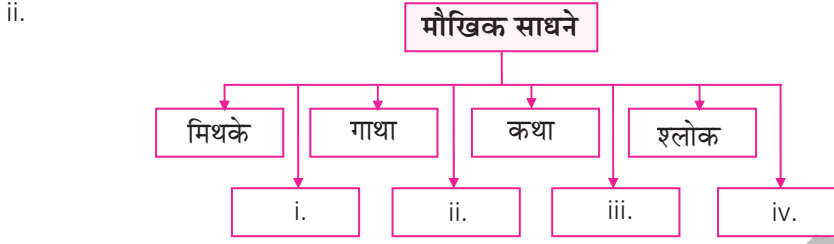
iii. तानाजींच्या पोवाड्याचा कर्ता -----

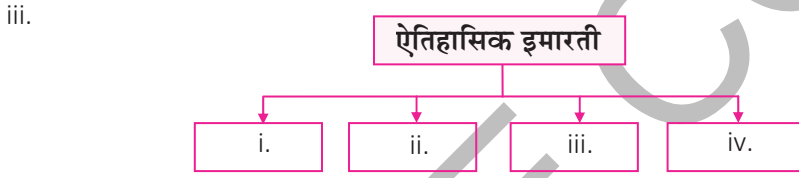
५ ओघतक्ता पूर्ण करा.

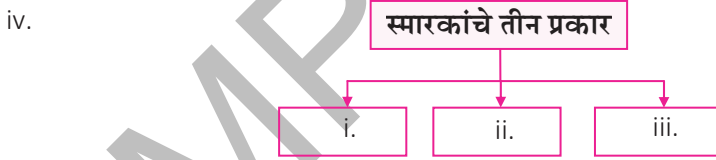
उत्तर: i. _____ ii. _____
iii. _____ iv. _____

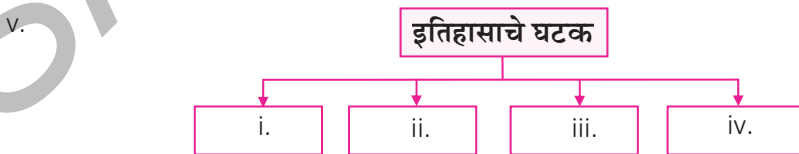
उत्तर: i. _____ ii. _____
iii. _____ iv. _____

उत्तर: i. _____ ii. _____
iii. _____ iv. _____

उत्तर: i. _____ ii. _____
iii. _____

उत्तर: i. _____ ii. _____
iii. _____ iv. _____

vi. खालील ऐतिहासिक साधनांचे भौतिक, लिखित व मौखिक यांमध्ये वर्गीकरण करा.

शस्त्रे, आदिवासी गीते, आज्ञापत्रे, कपडे, गाथा, खलिते, पोवाडे, किल्ले, ग्रंथ.

उत्तर:

भौतिक साधन	लिखित साधन	मौखिक साधन

६ नावे शोधून लिहा.

*i. खालील चौकोनात दडलेली ऐतिहासिक साधनांची नावे शोधून लिहा.

ता	दं	थ	क	था	र्च
री	भ्र	चि	त्रे	रि	च
ख	क	प	डे	लो	ख
ब	ज्ञो	श्लो	ट	क	लि
आ	पो	वा	डे	गी	ते
शि	ला	ले	ख	ते	र

उत्तर:

७ लिहिते व्हा.

*i. स्मारकांमध्ये कोणकोणत्या बाबींचा समावेश होतो?

उत्तर:

*ii. तवारिख म्हणजे काय?

उत्तर:

*iii. इतिहासलेखनात लेखकाचे कोणते पैलू महत्त्वाचे असतात?

उत्तर:

iv. पेशवेकालीन नाण्यांवर कोणत्या भाषेचा वापर होत असे?

उत्तर:

v. 'बखर' या शब्दाचा अर्थ काय आहे?

उत्तर:

८ तुमचे मत लिहा.

- *i. शिलालेख हा इतिहासलेखनाचा विश्वसनीय पुरावा मानला जातो.

उत्तर: _____
_____
_____
_____

- *ii. मौखिक साधनांच्या आधारे लोकजीवनाचे विविध पैलू समजतात.

उत्तर: _____
_____
_____
_____

- *iii. ऐतिहासिक साधनांचे मूल्यमापन करणे आवश्यक असते का?

उत्तर: _____
_____
_____
_____

९ संकल्पना स्पष्ट करा.

- *i. भौतिक साधने

उत्तर: _____
_____

*ii. लिखित साधने

उत्तर:

iii. मौखिक साधने

उत्तर:

मुक्तोत्तरी प्रश्न

१ नाणी इतिहास कसा सांगतात? (सांगा पाहू ! - पाठ्यपुस्तक पृष्ठ क्र. १)

उत्तर:

२ लिखित साधने कशाप्रकारे इतिहास उलगडतात?

उत्तर:

तोंडी परीक्षा

१. इतिहास या शब्दाचा अर्थ काय आहे?
२. बखरीतून कोणत्या प्रकारची माहिती मिळते?

आकारिक मूल्यमापन

मौखिक कार्य

१. इतिहासाशी निगडित म्हणी व वाक्प्रचार शोधा आणि सांगा.
२. सध्या वापरात असलेले चलनाचे प्रकार सांगा.

बुद्धीला चालना द्या !

१. ऐतिहासिक साधनांच्या जतनाचे उपाय सुचवा. (पाठ्यपुस्तक पृष्ठ क्र. ४)

उत्तर:

उपक्रम / प्रकल्प

१ करून पाहा. (पाठ्यपुस्तक पृष्ठ क्र. ३)

पोवाडे, आदिवासी गीते यांचा संग्रह करा व शाळेच्या सांस्कृतिक कार्यक्रमात त्यांचे सादरीकरण करा.

२ कोणत्याही जवळच्या वस्तुसंग्रहालयास भेट द्या. तुम्ही अभ्यासत असलेल्या कालखंडातील इतिहासाच्या साधनांची माहिती मिळवा व त्यांची नोंद उपक्रमवहीत करा.

श्रेणी: -----

अ - उत्तम

शिक्षकांचा शेरा: -----

ब - चांगले

क - समाधानकारक

दिनांक: -----

स्वाक्षरी: -----

इयत्ता सातवी व्यवसाय

AVAILABLE SUBJECTS:

- My English Book
- हिंदी सुलभभारती
- मराठी बालभारती
- गणित
- सामान्य विज्ञान
- इतिहास व नागरिकशास्त्र
- भूगोल

BUY NOW

ठळक वैशिष्ट्ये:

- प्रभावी संकल्पनांची उभारणी तसेच भरपूर सराव करण्याकरता उपयुक्त
- भरपूर सरावासाठी पाठाखालील प्रश्नांचा परिपूर्ण समावेश
- विद्यार्थ्यांच्या स्वयंमूल्यमापनासाठी गणितामध्ये पाठाची उजळणी व भाषा विषयांमध्ये घटक चाचण्यांचा समावेश
- विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानवृद्धीसाठी अधिक प्रश्नांचा, तोंडी परीक्षेचा तसेच कृती / प्रकल्पांचा समावेश

Target Publications Pvt. Ltd.

88799 39712 / 13 / 14 / 15

mail@targetpublications.org

www.targetpublications.org